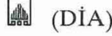
BİBLİYOGRAFYA :

Reşahât Tercümesi, s. 189; Ma'sûm Alî Şâh, *Ṭarâyiḳu'l-ḥaḳâyıḳ*, Tahran 1316-19/1898-1901, III, 48; *Hediyyetü'l-ʿârifîn*, I, 588; Zebîhullah Safâ, *Târîḫ-i Edebiyyât der Îrân*, Tahran 1977, IV, 354, 356; Muhammed Muîn, *Ferheng-i Fârisî*, "Abdülġafûr" md., s. 180 vd.; A. Münzevî, *Fihrist*, Tahran 1349 hş., II/1, s. 1082; Serkis, *Muʿcem*, II, 1584; Kehhâle, *Muʿcemü'l-müʾellifîn*, Dımaşk 1376-80/1957-61 → Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), V, 269.

 (DİA)

ABDÜLGANÎ el-CEMMÂİLÎ

(عبدالغنى الجمائيلى)

(bk. CEMMÂİLÎ).

ABDÜLGANÎ el-EZDÎ

(عبدالغنى الأزدى)

Ebû Muhammed Abdülganî
b. Saîd el-Ezdî
(ö. 409/1018)

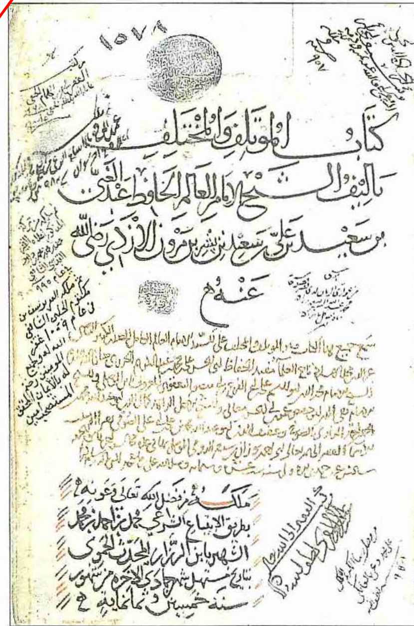
Mısır'ın meşhur hadis hâfızı ve ensâb* âlimi.

332'de (943-44) Kahire'de doğdu. Küçük yaştan itibaren ilim tahsiline başladı. Osman b. Muhammed es-Semerkandî, Ebû Bekir el-Meyânecî ve Dârekutnî gibi âlimlerden hadis okudu. Hadis tahsili için çıktığı uzun yolculuklardan sonra Mısır'a döndü ve kısa zamanda devrinin ileri gelen hadis hâfızlarından biri olarak kabul edildi.

Güvenilir (**sika***) oluşu hakkında hiçbir tereddüt bulunmayan Abdülganî, aynı zamanda mükemmel bir ensâb bilgisine sahipti. Kendisinden Ebû Abdullah el-Kuzâî, Abdürrahîm b. Ahmed el-Buhârî ve Ebû Ali el-Ahvâzî gibi birçok âlim hadis rivayet etmiştir. İbn Abdülber de ondan icâzet usulüyle hadis almıştır. 7 Safer 409 (25 Haziran 1018) tarihinde Kahire'de vefat etti.

Eserleri. 1. *el-Muʾtelif ve'l-muḫtelif fî esmâʾi'r-ricâl* (*fî esmâʾi naḳaleti'l-ḥadîs̱*). İsim, lakap ve nisbelerinin yazılışı aynı fakat okunuşu farklı olan râvilerle ilgili bu eserin muhtelif yazmaları vardır (bk. Sezgin, *GAS*, I, 224). Müellif, Dârekutnî'nin eserinden sonra konusunda ikinci eser olan *el-Muʾtelif*'i aslında hocası Dârekutnî'den edindiği bilgilerle yazmış, tamamlayınca ona arzetmiş, o da Abdülganî'den kitabın rivayet hakkını alabilmek için onu kendisine okumasını istemiştir. Esere Ca'fer b. Muhammed el-Müstağfirî (ö. 432/1040-41) tarafından bir zeyil yazılmış, kitabı Muhammed Ca'fer ez-Zeynî yayımlamıştır (Allahâbâd 1327). **2.** *Müştebihü'n-nisbe*. *İştibâhü'n-niseb* ve *el-Müştebih fi'n-nisbe* adlarıyla da anılan, yazılışta aynı fakat okunuş ve mâna itibariyle farklı nisbelere dair olan bu eserin Türkiye kütüphanelerinde birçok yazma nüshası bulunmaktadır. Ayrıca eser *el-Muʾtelif ve'l-muḫtelif* ile birlikte basılmıştır. **3.** *Kitâbü'l-Ġavâmiż ve'l-mübhemât*. Hadislerin sened ve metinlerinde kendilerinden "racül, ibnü fülân veya bintü fülân" şeklinde kapalı bir ifadeyle bahsedilen râvilerin kimler olduğunu araştırıp belirtmeye çalışan bu eserin yazmaları Beyazıt Devlet (Feyzullah Efendi, nr. 261/1) ve Bağdat Evkaf (nr. 2886/1) kütüphanelerinde bulunmaktadır (Feyzullah Efendi nüshası için bk. Weisweiler, s. 94, nr. 62). **4.** *Îżâḥu'l-işkâl fi'r-ruvât*. İlk üç kitap gibi hadis râvilerinin isimleriyle ilgili olduğu anlaşılan eserin iki nüshası Haydarâbâd-Âsafiyye (nr. 3/324) ve Haydarâbâd-Saîdiyye (Ricâl, nr. 53) kütüphanelerinde bulunmaktadır. **5.** *Keşfü'l-evhâm*. Yazmaları Topkapı Sarayı Müzesi (III. Ahmed, nr. 624/14) ve Bağdat Evkaf (nr. 2886/6) kütüphanelerinde bulunan bu eseri, Hâkim en-Nîsâbûrî'nin *el-Medḫal* adlı kitabında gördüğü bazı yanlışları tashih etmek için kaleme alan müellif, eseri tamamladıktan sonra Hâkim'e göndermiş, o da tenkitlerinden dolayı kendisine teşekkür ve dua etmiştir. **6.** *Kitâbü'l-Mütevârîn*. Haccâc b. Yûsuf'un zulmünden kaçıp saklanan âlimleri konu edinen bu eserin tek yazma nüshası Zâhiriyye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Mecmûa, nr. 71/2). Bir risâleden ibaret olan bu eser Muhammed Âl Yâsîn tarafından neşredilmiştir (*MMLADm.*, L (1979), s. 552 vd.). **7.** *er-Rubâʿiyyât fi'l-ḥadîs̱*. Yazmaları Beyazıt Devlet (Feyzullah Efendi, nr. 261/3) ve Bağdat Evkaf (nr. 2886/3) kütüphanelerindedir. **8.** *el-Fevâʾidü'l-münteḳāt ʿani'ş-şüyûḫi's̱-s̱iḳāt*. Yazma nüshaları Ezher (I, 576, Mecmûa, nr. 305) ve Bağdat Evkaf (nr. 2286/4) kütüphanelerinde bulunmaktadır.

Abdülganî el-Ezdî'nin *el-Muʾtelif ve'l-muḫtelif* adlı eserinin ilk sayfası (Köprülü Ktp., nr. 1578/1)

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hallikân, *Vefeyât* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1968-72, III, 223-224; Zehebî, *Tezkiretü'l-ḥuffâẓ*, Haydarâbâd 1375-77/1955-57, III, 1047-1049; a.mlf., *Aʿlâmü'n-nübelâʾ*, XVII, 268-273; Süyûtî, *Ḥüsnü'l-muḥâḍara* (nşr. Muhammed Ebü'l-Fazl), Kahire 1387/1967, I, 353; İbnü'l-İmâd, *Şeẕerâtü'ẕ-ẕeheb*, III, 188-189; Max Weisweiler, *Istanbuler Handschriftenstudien zur Arabischen*, İstanbul 1937, s. 94, nr. 62; Sezgin, *GAS*, I, 223-225; Kehhâle, *Muʿcemü'l-müʾellifîn*, Dımaşk 1376-80/1957-61 → Beyrut, ts. (Dârü İhyâi't-türâsi'l-Arabî), V, 273-274; Serkis, *Muʿcem*, I, 428.

 TALÂT KOÇYİĞİT

ABDÜLGANÎ en-NABLUSÎ

(عبدالغنى النابلسى)

(bk. NABLUSÎ, Abdülganî b. İsmâil).

ABDÜLHÂDÎ (JOHN GUSTAF AGUÉLI)

(عبدالهادى)

(1869-1917)

Avrupa'da İslâm tasavvufu ve İbnü'l-Arabî ekolünün tanınmasında önemli rol oynayan İsveçli ressam, Şâzeliyye tarikatı halifesi.

Stockholm'de doğdu. Asıl adı John Gustaf (İvan) Aguéli'dir. 1889'da resim yapmaya başladı. 1890'da Paris'e gitti. Ressam Emile Bernard'ın atölyesinde çalıştı. Bu sırada Société Théosophique'e girdi. 1892'de Marie Hout adında şair, filozof ve sosyalist bir kadınla dost oldu. Anarşizm mensuplarıyla yakın münasebetlerde bulundu. Polisin aradığı bir anarşizm üyesini evinde barındırdığı için tutuklandı. Hapishanede Arapça, İbrânîce ve Malayca'yı öğrendi. Ha-

pisten çıkınca (1894) Mısır'a gitti. Orada peyzaj resimleri yaptı. 1895'te Paris'e dönerek Doğu dilleri ve medeniyetlerini incelemeye başladı. Ecole des Lanques Orientales'de Arapça ve Hintçe, Ecole Pratique des Hautes Etudes'te de Sanskritçe öğrendi. İbnü'l-Fâriz'in tasavvufî kasidelerini şerheden hocası Derenbourg vasıtasıyla İslâm'ı ve İslâm tasavvufunu tanıdı. 1897'de müslüman oldu. 1898'de Budizm'e ilgi duymaya başladı. Hindistan'a giderek orada dokuz ay kaldı. 1902'de *Revue Blanche* adlı dergide makaleler yayımladı. *L'Initiation* dergisinde "İslâm Hakkında Notlar" başlıklı bir yazı dizisine başladı, fakat tamamlayamadı.

1901'de tanıştığı Enrico İnsabato adında genç bir İtalyan doktorla 1902'de Mısır'a gitti. Doğu ve Batı'yı fikren birbirine yakınlaştırmayı düşünen iki arkadaş burada *İl Commercio İtaliano* ve *İl Convito* adlı Arapça-İtalyanca iki gazete çıkardılar. Bu gazetelerden ikincisinde İslâm tasavvufuyla ilgili makale ve tercümeler yayımladı. 1907'de Mısır'da Ezher âlimlerinden Mâlikî fakihi ve Şâzelî şeyhi Abdurrahman İllîş (İlleyş=علیش) el-Kebîr'e (ö. 1349/1930) intisap ederek Abdülhâdî adını aldı. Şeyhi onu halife (mukaddem) tayin etti. Şeyh Ahmed Şerîf b. Muhammed es-Senûsî başta olmak üzere önemli kimselerle tanıştı. Senûsî ona İtalyanlar'la münasebetini kesmesini tavsiye etti. 1909'da Paris'e döndü. 1910 sonlarında tanıştığı René Guénon'un (Abdülvâhid Yahyâ) idare ettiği *La Gnose* dergisinde 1910-1912 yılları arasında İslâm tasavvufuyla ilgili tercüme ve makaleleri yayımlandı. 1913-1914 yıllarında tekrar Mısır'a gitti. İngilizler tarafından bilinmeyen sebeplerle Mısır'dan çıkarılınca (1915) İspanya'ya gitti. Orada tablolar yaptı. 1 Ekim 1917'de Barselona yakınlarında tren altında kalarak öldü.

Abdülhâdî 1907 yılından itibaren Avrupa'da İslâm tasavvufu ve İbnü'l-Arabî mütehassısı olarak tanındı. Tasavvufun ve İbnü'l-Arabî ekolünün Batı'da aydınlar seviyesinde tanınmasında önemli rol oynadı. Mutasavvıf-düşünür René Guénon onun vasıtasıyla müslüman oldu. Resimlerinde İvan Aguéli imzasını kullanan ve İsveç'te modern resim sanatının önde gelen isimlerinden biri olarak kabul edilen Abdülhâdî'nin tabloları Stockholm Millî Müzesi ile Gottenbourg Müzesi'nde sergilenmektedir. Hakkında İsveç dilinde iki eser yayımlanmıştır: Axel Gouffin, *İvan Aguéli* (Stockholm 1940); Torbjörn Säfve, *İvan Aguéli en Roman om Fribet* (Stockholm 1976).

Eserleri. 1. *Le Traité de l'Unité dit d'İbn Arabī, suivi de l'Epitre sur le Prophète, al-Malamatiyah* (Paris 1977). Eser, Muhammed b. Fazlullah el-Hindî'nin *et-Tuḥfetü'l-mürsele ile'n-Nebî,* Abdurrahman es-Sülemî'nin *Melâmetiyye* ve Evhadüddîn-i Balyânî'nin *Risâletü'l-aḥadiyye* adlı risâlelerinin tercümelerinden meydana gelmiştir. *La Gnose*'da yayımlanan (1910-1912) bu risâlelerin son ikisi *Le Voile d'Isis* dergisinde tekrar neşredilmiştir (1933). Abdülhâdî, *Risâletü'l-aḥadiyye*'yi İbnü'l-Arabî'nin eseri olarak göstermişse de Michel Chodkiewicz tarafından yapılan yeni tercümesinde Balyânî'ye ait olduğu tesbit edilmiştir. 2. *Les Catégories de l'Initiation.* İlk olarak *Le Gnose*'da (1911-1912), daha sonra da *Etudes Traditionnelles*'de (Ocak 1936) yayımlanan eser, İbnü'l-Arabî'nin *Tertîbü't-taṣavvuf* risâlesinin kısmî bir tercümesidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Paul Chacornac, *La Vie Simple de René Guénon,* Paris 1958, s. 43-49; Jean Robin, *René Guénon, Témoin de la Tradition* (nşr. Guy Trédaniel), Paris 1978, s. 66-68, 207-208, 211, 238; Michel Chodkiewicz, *Epitre sur l'Unicité Absolue (Awhad al-Dīn Balyānī),* Paris 1982, s. 17.

 MUSTAFA TAHRALİ

ABDÜLHAFÎZ el-ALEVÎ

(عبدالحفيظ العلوى)

(1863-1937)

Alevî (Filâlî) **hânedanına mensup Fas sultanı (1908-1912).**

Fas şehrinde doğdu. Babası Sultan Hasan'ın 1894'te ölümü ve yerine kardeşi Abdülaziz'in geçmesi üzerine 1904'te Merakeş valiliğine getirildi. Fas'ta Avrupalı devletlerin nüfuzuna karşı baş gösteren karışıklıklar sırasında, kardeşinin sultanlığını tanımayarak Merakeş bölgesinde istiklâlini ilân etti (16 Ağustos 1907). Böylece Fas ikiye bölünmüş oldu. Abdülhafîz, Alman nüfuzu altındaki kardeşine karşı Fransızlar'ın desteğini sağladı ve onu 19 Ağustos 1908'de mağlûp ederek Fas sultanı oldu. 1906 el-Cezîre (Algeziras) mukavelesiyle seleflerinin imzaladığı antlaşmaları kabul ettiğine dair teminat vermesi üzerine Batılı devletler tarafından sultan olarak tanındı. Ancak Fas'ta nüfuz mücadelesi içinde olan Fransa ile Almanya arasındaki gerginlik, ülkedeki iç karışıklıklar sebebiyle had safhaya ulaştı. Ağır vergiler ve yabancı nüfuzu, 1911'de bazı kabilelerin ayaklanmasına sebep oldu. Kardeşinin de Miknâs'ta isyan etmesi üzerine zor durumda kalan Abdülhafîz, Fransızlar'dan yardım istedi. General Moinier kumandasındaki Fransız kuvvetlerinin yardımıyla isyan bastırıldı ve Fas şehri muhasaradan kurtarıldı. Karışıklıklardan faydalanmak isteyen İspanya, 1904 antlaşmasına dayanarak Larache ve Kasr'a yerleştiği gibi, Almanya da Agadir'e savaş gemileri göndererek tâviz koparmak istedi. Ortaya çıkan bunalım Fransa ile Almanya arasında barış yoluyla, fakat Fas'ın zararına olarak halledildi. 4 Kasım 1911'de yapılan antlaşma ile Almanya siyasî iddialarından vazgeçince Fas, Fransız himayesine terkedildi; Abdülhafîz de 30 Mart 1912 tarihli antlaşma ile Fransızlar'ın himayesini kabul etmek zorunda kaldı. Ancak bu himaye antlaşmasına dayanan Fransızlar, sultan hesabına bütün Fas'ı yeniden zaptederek Mareşal Lyautey'i Fas genel valisi tayin ettiler. Fransız himayesinin doğrudan idare şeklini alması üzerine Abdülhafîz de sultanlıktan çekilmeye ve Fransa'ya gitmeye mecbur oldu (12 Ağustos 1912). Bir süre Marsilya'da oturduktan sonra 1913'te hacca gitti. I. Dünya Savaşı sırasında İspanya'ya geçti ve 1914'ten 1925'e kadar burada kaldı. Ülkesine dönmesi yasaklandığı için yeniden Fransa'ya gitti. 4 Nisan 1937'de Enghien'de öldü. Mezarı Fas'tadır.

Siyasî hayatı yanında İslâmî ilimlere de yakın ilgi duyan Abdülhafîz önceleri, Fas'ta yaygın olan sûfî yaşayışına tenkitçi bir gözle bakıyordu. Ancak gözden düşüp tahttan feragat etmeye mecbur

Abdülhafîz el-Alevî